

Opatija B. D. M. de Gotho.

Milan Turković.

Préface. Un résumé sur l'ordre des Citeaux, reformateurs de l'ordre
L'ordre des Citeaux chez et ailleurs.

L'Abbaye B. M. V. de Gotho.

L'Abbaye fut fondée en 1232. par André II, roi de l'Hongrie et de la
Croatie.

Les premiers abbés arrivèrent de Zircium (forêt de Bakonya). La cause de leur installation fut la jonction entre les royaumes de l'Hongrie et de la Croatie, la Slavonie étant dépendante de l'évêché de Pečuj et enfin la propagation de la secte des Bogumils (Patarins) arrivée de Bosnie. L'Abbaye des Citeaux posséda de nombreuses terres aux environs de Kutjevo, et malgré que leur bien-être ne dura pas longtemps ils eurent quand-même un période où le prestige de l'Abbaye fut considérable. Le droit du patronage fut exercé par les souverains et depuis avec leur assentiment par les puissants du pays spécialement par la famille du palatin hongrois Nikola Gorjanski, de lors par la famille Lovro Iločki, après par le Pape lui-même, et à fin par la famille de Ladislav More.

L'Abbaye disparaît en 1526 ou 1537.

De Gotho est déterminé de Kutjevo.

LITERATURA.

P. L. Jauschek: *Originum Cisterciensium*... Vienna. 1877. — P. Th. Heimb: *Notitia historica de Ortu et Progressu Abbatiae B. V. M. ad Sc. Gotthardum*. Vienna. 1764. — A. Theiner: *Vetera Monumenta historica Hungarum Sacram illustrantia*. Romae 1859.—60. — D. Fuxhoffer: *Benedictini Pannonij Monasteriologiae Regni Hungariae Pestini 1860*. (Maurus Czinar). — G. Fejer: *Codex diplom. Hung. Budae 1832*. — F. Winter: *Die Cistercienser des nordöstl. Deutschlands*. Gotha 1871. — J. Koller: *Historia Episcopatus Quinqueecclesiarum*. Posoni 1796. — A. Miraeus: *Chronicon Cisterciensis Ordinis*. — S. Brunner: *Ein Cistercienser Buch*. Würzburg. 1881. — Archiv der Heiligenkreuzer Abthei: *Cistercienser Chronik (Razna godišta)*. — P. F. Hlawatsch, subprior i arkivar reda cistercienskoga u opatiji Heiligenkreutz (Rukopis). — I. Švear: *Ogledalo Iliriuma*. Zagreb 1839. — J. Kempf: *Požega i požeška županija*, Požega 1910. — I. Kukuljević: *Re-*

gesta. Starine. (Razna godišta). — I. Alzog: Handbuch der Universal-Kirchengeschichte. Mainz 1872. — F. W. Taube: Hist. und Geogr. des Königr. Slavonien. Leipzig 1777. — T. Smičiklas: Povjest Hrvatske. Zagreb 1881. — V. Klaić: Povijest Hrvata. Zagreb 1899. — J. Bösendorfer: Iz slavonske povijesti. Osijek 1910. — P. F. Hlawatsch: Die Abtei Heiligenkreuz. Wien. — I. Kukuljević: Borba Hrvatah s Mongoli i Tatari. Zagreb 1863. — M. Turković: Monografija Kutjeva, 1906.

PREDGOVOR.

Kad sam g. 1882. preuzeo zajedno s bratom Petrom-Draganom upravu kutjevačkog vlastelinstva, počeo sam se zanimati ne samo za gospodarstvo tog dobra, nego i za sve, što je u vezi s Kutjevom i njegovom prošlosti. U nizu pak predmeta, koji me tada zaokupiše, ponajjače je iskakivala opatija B. D. M. de Gotho, i ja sam godinama sabirao gradivo, a u svrhu, da upoznam njezinu povijest i da je po najboljoj mogućnosti što bolje rasvijetlim. Posljednje moga truda iznosim, evo, u ovoj monografiji, koja čini ujedno početak niza monografija o cistercijskim opatijama, koje su bile osnovane na teritoriju Hrvatske i Slavonije i tijekom invazija turskih jedna za drugom propadale. Misao vodilica bila mi je tom prigodom ne samo želja da rasvijetlim jedan dio naše narodne povijesti, nego i da se odužim i tom i za nas izvanredno zasluženom redu za ono dobro, što ga je na polju kulturnom i gospodarskom učinio hrvatskome narodu promičući jednakom ljubavi vjeru i prosvjetu kao i materijalnu probit njegovu.

Nije bio lagan posao pribirati gradivo za ovu, kao i za one druge monografije o našim cistercijskim opatijama. Kad sam se u tom poslu obratio na sveučilišnog profesora i poznatog povjesnika reda cistercita Remigija Bekefy, moleći ga u prvome redu za podatke o opatiji de Gotho, odgovara mi on ukratko: — Mati opatije Vallis honesta (de Gotho) je opatija u Zürclu. Nema isprava, u kojima bi se pobliže govorilo o spomenutoj opatiji. — Nezadovoljan time, obratio sam se lično na subpriora i knjižničara opatije Heiligenkreuz u Wienerwaldu P. Fridrika Hlawatscha, ne bi li mi on možda mogao ići na ruku i pribaviti potrebne isprave o spomenutoj opatiji. Kako se on ponadao, da će se nešto o tome naći u arhivima cistercijskih opatija u Zwettlu i Lielienfeldu, piše tamo, ali mu knjižničari odgovaraju: — Povijesne je grade (o toj opatiji) tijekom stotina godina koje poradi požara, koje poradi provala neprijateljskih, koje poradi selidaba i drugih razloga nestalo ili je uništena. — A ni moji upiti na samostane reda u Francuskoj i Belgiji, gdje su bile matice reda, nisu mi donijeli povoljnije odgovore: — Arhivi cistercijski u Francuskoj i Belgiji su propali. Svako je nastojanje u tom obziru uzaludno — eto, tako mi odgovoriše, Da moj trud nije na kraju ostao bez uspjeha, imam u prvome redu da zahvalim prije spomenutome P. F. Hlawatschu, ali i drugim ocevima samostana cistercijskoga u Heiligenkreuzu, koji su rijetkom požrtvovnosti

poduprli moje nastojanje i najposlije mi omogućili, da sam prikupio podatke, na kojima počiva ova moja radnja. Zahvalnost dugujem i gosp. profesoru Franji Lasmanu, koji je pregledao prije štampe rukopis i svu brigu oko štampanja njegovog na sebe preuzeo.

UVOD.

Redovništvu je temelj težnja na savršenstvo. »Monah«, kaže Alzog, »odbacuje najprije okove, koji ga, kako uči evanđelje i iskustvo, najjače sapinju uz zemlju i u kojima u borbi za kršćansko savršenstvo nalazi najopasnije protivnike«, on se odriče privatnog vlasništva, suzbija tjelesne požude i ne ženi se i podvrgava svoju volju volji tuđoj, a time uklanja tri najveće čudoredne zablude u borbi za savršenstvo: škrtost, razvratnost i sebezalost.

Povijest uči, da je prvi osnivač redovničkih zadruga bio sv. P a h o m i j e. Pahlomije je na jednom nijskom otoku podigao veliku zgradu i dao cenobitima, koji se tamo prikupili, pravila, po kojima će ubuduće živjeti. Iz Misira širi se redovništvo po istoku i zapadu; istočni manastiri poprimaše kasnije pravila sv. Vasilija, zapadni sv. Benedikta, koja je kasnije donekle izmijenio monah Kasiodor.

Sve do potkraj XII. stoljeća bio je red sv. Benedikta jedini red na zapadu, a onda počеше naglo nicati drugi: kartuzijanci, cistercite, norbertinci, karmelite, trinitarci, pa franjevci, dominikanci, a u doba križarskih vojna: ivanovci, templari i njemački red.

Red sv. Benedikta steče po vremenu neprecijenjene zasluge, ali kad se pojedini manastiri počeli sve više udaljavati od predašnjih ideala, nastala potreba da se poradi oko njegove reforme.

Već je u IX. vijeku, uz potporu cara L j u d e v i t a P o b o ž - n o g a, poradio bio oko reforme benediktinskih samostana u Franačkoj opat B e n e d i k t iz Aniane, ali pravi mu reformatori postade istom sv. B r u n o, osnivač kartuzijanaca, jednoga od najstrožijih redova u crkvi, i sv. R o b e r t, utemeljitelj cistercita.

Robert bio je najprije opat samostana u Melesmi. Gledajući život neke braće redovnika, odluči ostaviti taj samostan, i ode s 21 istomišljenikom u dolinu Citeaux, dep. Côte-d'Or, biskupije Chalon (sada Dijon), da tamo žive držeći se najsavjesnije starih benediktinskih pravila. Biskup Walter i Oto, vojvoda burgunski, bijahu mu skloni. Tako je osnovan prvi cistercitski samostan. Započeto djelo reformiranja reda nije mogao Robert do kraja provesti, jer redovnici iz Molesme isposlovaše u pape Urbana II., da se Robert morao natrag vratiti. Iza njega je došao u Citeaux za opata Alberik, ali se kroz punih 15 godina nije nitko htio podvrći tamošnjemu strogom načinu života. Tada dode onamo Bernard s 30 mladića, i otsada se poče reforma reda naglo provoditi. Prvi samostani reda cistercitskoga, iz kojih su onda kao iz svojih matica potekli ostali, bili su ovi: Citeaux (Cistercium), La Ferte (Firmitas), Pontugny (Pontiniacum), Morimonde (Mori-mundus) i Clairvaux (Clara vallis), iza one u Citeauxu najvažnija opatija reda. (D. Fuchshoffer: Monasteriologiae Regni Hung.).

Sv. Bernard, prvi opat klervojski i učitelj crkveni, rođen je 1090. u Fontainesu blizu Chatillona od plemićke porodice. Škole svršava odličnim uspjehom. Već od rane mladosti pokazuje veliku sklonost kontemplativnom životu. Kad je stupio u red ustaje svom odlučnosti proti poroka redovnika. U 25. godini života bi izabran za opata i steče toliki ugled, da se redovnici cistercite neko vrijeme po njemu zvali bernardovci. Umro je 1153., a već 1174. bi proglašen svetim.

Cistercitski red uživa od osnutka svoga poseban obzir i zasebnu pažnju apostolske Stolice: Papa Paskal II. stavlja samostan Cistercium 1118. pod posebnu zaštitu sv. Oca, Kaliksto II. potvrđuje već 1119. pravila reda, poznata pod imenom carta charitatis, a Eugen ga III. (1145—1153), i sam član reda, nadaruje mnogim povlasticama. Nije onda čudo, da se red brzo širio, pa je glavni kapitul reda 1151. morao pače zabraniti podizati unutar stalnog okruga nove opatije, da se ne bi red previše proširio. Sam sv. Bernard osnovao je 68 većih opatija, a stotinu godina iza njegove smrti bilo ih je u raznim krajevima svijeta i preko 2000. Pored muških bilo je mnogo i ženskih cistercitskih samostana.

Najviši cvat reda pada u XII. do polovine XIV. stoljeća. U to je vrijeme dao red crkvi šestoricu papa: Eugena III. (1145—1153), Hadrijana IV. (1154—1159), Aleksandra III. (1159—1181), Grgura VIII. (1187), Urbana IV. (1261—1264) te Benedikta XI. (1303—1304), a da ni ne spominjemo golem upravo broj kardinala, nadbiskupa, biskupa, opata te svjetovnih i crkvenih državnika i učenjaka. Red je dao crkvi i mnogo svetaca i blaženika. A tko da nabroji zasluge, što ih je stekao na karitativnom, socijalnom, naučnom, umjetničkom i agrikulturnom polju?

Videći sklonost papa redu i gledajući zasluge redovnika nateču se doskora carevi i kraljevi, vojvode i grofovi, mogućnici i velmože tko će više uraditi za red i što većim ga dobrim nadariti. Kraljevi i kraljice skidaju krune i diademe i mjesto njih nose cistercitsku kukuljicu. U jednom jedinom cistercitskom samostanu u Treibnitzu u Šleskoj bilo je 40 poljskih kneginja kaluderica.

Kolikomu je sklonost i obzir uživao taj red u kraljeva onoga vremena, neka nam svjedoči dekret Bele II./III. (1172—1196) ugarsko-hrvatskog kralja od god. 1183.: »Ja Bela, milošću Božjom kralj ugarski, hoću da svi saznadu i suvremenici i koji će kasnije doći, da na molbu našeg dragoga oca, opata iz Citeauxa, dopuštam svim samostanima reda cistercitskoga, koji su već u mojoj državi podignuti ili će se tek posagraditi, da u mojoj državi uživaju jednaku slobodu, koju, kako je nama poznato, imadu i u Francuskoj. God. iza Krista 1183. (Katona Hist. crit. IV. 288).

U početku nose cistercite poput prethodnika svojih benediktinaca odijelo crne boje, ali kad se drugome u redu opatu Alberiku prikazala Mati Božja i dala mu redovničku haljinu bijele boje s crnim skapulirom, kapucom i pojasom, nose oni otada takvo odijelo. Odatle im i ime: bijeli fratri, pa i ono naše srakari.

Poput pravih benediktinaca grade i cistercite svoja monaška naselja u samotnim i nepristupačnim krajevima. U spisu: Die Cistercienser Abtei Heiligenkreuz kaže o tome P. Hlawatsch ovako: »Često se čuje, da su u stara vremena podizali samostane u krajevima, koji se isticali prirodnim ljepotama. Ali je veliko pitanje, da li je položaj nekog mjesta bio uzrokom, da se tamo podigla monaška naselja, i vjerojanije je, da su ih tamo gradili, jer je ondje bila pustoš. Kad je bilo cistercitima na volju, gdje će se naseliti, vole oni nenaseljene, neobrađene i divlje krajeve, i oni bi tamo podizali drvenjare, da ih kasnije zamijene iz čvrstog materijala izgrađenim crkvama i samostanskim zgradama.« Ima ipak razlika između benediktinaca i cistercita, kad se radi o izabiranju mjesta za naselja: i dok Benedictus amat montes (colles), naseljuju se cistercite pokraj rijeka u ravnijem terenu, da uzmognu unutar samostanskih zidina naći sve, što im je potrebno za život.

P. Hlawatsch izrijeком kaže, da su cistercite posvećivali sve svoje crkve u čast Blaženoj Djevici. I mi doista vidimo, da su, barem kod nas u Hrvatskoj i Slavoniji sve cistercitske crkve, u koliko nam se sačuvaše vijesti o njima, bile posvećene u čast Majci Mariji. Vječna je šteta, da je od tih crkvi tako malo sačuvano, a ipak su Frankapani i Zrinski velikom brigom bili restaurirali neke cistercitske crkve i samostane, a druge opet propale nanovo sagradili!

Za opću karakteristiku cistercitskih crkvi spominjem riječi, koje je napisao Dagebert Frey o njihovoj crkvi Heiligenkreuz u Wienerwaldu: »Stupivši u crkvu došao si u mračan prostor, oporne strogosti, uzak, a visok, bez ukrasa, pun ozbiljnosti. Tu susrećeš duh Bernarda klervojskoga, velikog organizatora cistercitskoga reda, strastvenog pobornika u borbi proti odviše velike raskoši u crkvama, protiv napirlitanosti i kićenosti u samostanskom životu. Svrhe svijesna trijezna stvarnost, udružena s obrtničkom spremom i brižnom, ispravnom izratbom daje karakteristiku cistercitskim građevinama. Osobitost cistercitskih crkvi su glatki, nečlankoviti poduporni stupovi, razne jakosti, jer im je različita statička zadaća. Kasnije nadogradnje kvare umjetnički zamišljeno djelovanje svjetlosti. U XVII. i XVIII. stoljeću pregrađena je unutrašnjost crkve barokno, ali tome nisu utekle ni druge, pa eto, ni cistercitske crkve.« Valja još istaći, da cistercitske crkve nemaju visokih, masivnih tornjeva, kakve imadu romanske, pa se glavna linija pročelja u tim crkvama završava natkrovljem (Dachreiter), a taj je redovito mali tornjić. Da je došlo do te gotovo asketske strogosti u gradnji cistercitskih crkvi i samostana glavna je zasluga burguntske opatije Cluny, osnovane početkom X. stoljeća, čiji su monasi bili odlučni protivnici svake kićenosti u crkvama i onoga, što je tek godilo oku. Njihovim stopama podoše onda i cistercite, koji tražeći prije svega strogu stvarnost i savršenost kod gradnje, stvorili su novi građevni slog, t. zv. cistercitski i čini prijelaz od sloga romanskoga gotici. Lijep su primjer toga sloga cistercitske građevine u Fontenayu i

Pontignyu, dok se najčistiji primjeri burgunsko-cistercijskoga stila gledaju u crkvama i samostanima cistercijskim podignutim u nekađšnjoj papinskoj državi u Fossanova i Casamari. U tom su slogu bile izgrađene i katedrale u Bambergu i Limburgu i samostan cistercijski u Maulbronn. (H. Ehrenberg: Kunstgeschichte i Osborn: Povijest umjetnosti.)

Pored kuća za članove reda podižu cistercite i domus pro hospitibus, kuće za putnike, siromake i bolesnike, te domus pro fratribus, gdje su primali svećenike, odličnike i goste.

Za vrijeme turskih invazija strada red mnogo u Ugarskoj i u našim krajevima. I reformacija u Njemačkoj, Austriji i u svim drugim zemljama nije pošteđjela ni cistercijske samostane, ali je ipak red najviše stradao za vrijeme francuske revolucije, kad su tamo sve cistercijske opatije dokinute, a redovnici koje poubijani, koje raspršeni. U novije se doba osnivaju i tamo i drugdje u svijetu nove i uspostavljaju stare opatije. Danas ima u Evropi 32 muška i 55 ženskih cistercijskih samostana, pa i jedan kod nas u Jugoslaviji u mjestu Stična u Sloveniji.*

Pojedini cistercijski samostani imaju daleko veću autonomiju, negoli je imaju na pr. samostani franjevački ili dominikanski: njihovi opati su izuzeti ispod jurisdikcije dijecezanskih biskupa (exempti) i samo primaju blagoslov od biskupa biskupije, u čijem su okrugu, redovnici između sebe biraju potpuno slobodno opata i druge poglavare. Ipak ima i među cistercijskim samostanima neka veza: na čelu svega reda je generalni opat, njemu o bok je generalni kapitul, koji se sastaje svake pete godine u Rimu.

I kod nas u Hrvatskoj i Slavoniji brzo se cistercite raširiše, pa predaja kaže, da ih je u našim stranama bilo već oko polovice 12. stoljeća, ali pouzdanost vijesti o njima ovdje kod nas imamo istom iz prvih godina trinaestoga vijeka. Najznamenitiji njihov samostan kod nas je onaj B. D. Marije u Topuskom, a prvi mu članovi dodoše iz Clairvauxa. Prema pravilima reda primale su se i žene i djevojke u taj red, pa mi gledamo i kod nas, da su u red ulazile i kćeri najodličnijih hrvatskih obitelji tražeći u njemu sveti mir i zadovoljstvo.

ABBATIA B. M. V. DE GOTHO.

Opatija B. D. M. de Gotho dolazi u ispravama pod imenom Vallis honesta ili Honesta vallis uz dodatak de Gotho, gdje nam ono Vallis honesta kaže, da je ogranak jedan cistercijske opatije kler-

* U starini zvalo se to mjesto Sitticum (Sittich pri Višnjagori Weichselburg). Cistercijska opatija u Sitticumu osnovana je bila negdje između 1132. i 1136. God. 1137. poklanjaju plemići iz okolice posjed Sittich Peregrinu, patrijarhi akvilejskom, da tamo osnuje samostan. Ta je opatija za vrijeme jozefinskih reforma propala, a obnoviše je 1898. Crkva samostanska posvećena je u čast Sedam Žalosti Matere Božje.

vojske — Clara vallis — koju oznaku zadržase sve opatije, koje imaju svoju maticu u cistercitskoj opatiji u ClairvauXu, dok dodatak de Gotho označuje mjesto, gdje je ta opatija bila podignuta. Za sam dodatak de Gotho postoji raznoliki način pisanja: Goto, Gotto, Coto, Kotho, Kothoa, Koto. Iza izgona Turaka iz naših strana pišu je de Gotho ili de Gotto sive de Cuttievo seu Cuttijeva, dok župnik kutjevački Maračić piše: de Kuthivae.

1. Stariji kroničari reda zamijenjuju češće tu opatiju s onom B. M. V. ad Gotthardum, tako T. Heim b u svojim historijskim opaskama de progressu Abbatiae B. M. V. ad s. Gotthardum (Viennae, 1764. Pars prima, c. 1. pg. 32) veli: »Medutim je Bela II., sin Gejzin, i sam mađarski kralj, idući pobožnim stopama svoga djeda Bele II., a u svrhu, da poveća djetinsko poštovanje Matere Božje, kraljevskom darežljivosti svojom pridodao još jednu opatiju posvećenu Preblašenoj Materi Djevici, koju prozvaše de Gotho seu ad Gotthardum, izrazivši želju da je nastane pitomci cistercitskoga reda. I u tome se, veli on dalje — slažu i naši domaći i strani pisci, jednako i dokazala, koja se crpe iz naših pismohrana, samo se ne slažu u vremenu, kad se to dogodilo, i dok jedni kažu, da je to bilo g. 1183. vele drugi 1184. Razlika je, kako se vidi, mala, a i ta se dade lako ukloniti, ako se luči među vremenom, kad se počelo graditi zgradu za samostansku klausuru i kad su u zgradu ušli redovnici.« U istom spisu spominje on i opatiju Vallis honesta, osnovanu 1232. u pečujskoj biskupiji, koju osnovaše oni iz Zirciuma, u bakonjskoj šumi, a linije je klervojske, pod kojom se, kako će se iz daljeg razlaganja razabrati, ima naša opatija razumijevati. Heim b spominje još na jednom mjestu (o. c. p. 150.) opatiju de Gotho, pa je i sada smatra identičnom s onom San-Gottharskom i pozivlje se na svoje razlaganje, što ga prije iznio.

U istu je pogrešku zapao i D. Fuchshoffer u Monasteriologiji kraljevine Ugarske, što ju je popravljenu i povećanu izdao g. 1860. u Pešti Maurus Czinar (Tom. II.), koji spominje u popisu opatija panonskih benediktinaca pod br. I. opatiju Gotho in Posegano Comitatu i veli, da je osnovana 1183., a zapravo je to ona ad Gotthardum, a na br. 8. opatiju Vallis honesta fundata 1232., a to je ova naša, kako ćemo kasnije razabrati, de Gotho. On dakle s pravom drži, da su to dvije različite opatije, ali griješi u tome, što jednu i drugu meće u požešku županiju, kad kaže: »Hinc discimus Abbatiam hanc ad civitatem Posega exstitisse«, pa bi prema tome po njegovome bile dvije opatije cistercitske u županiji požeškoj: de Gotho i Valis honesta.

Pogrešno mišljenje Heimbovo dobro je zamjetio Janaushek u Originum Cister. Tom. I. Vindobonae, pag. 235.), kad veli: »Sunt, qui Vallem honestam eandem putent atque abbatiam de Gotho (Cotto) al. Kutievo, in eadem terra et dioecesi sitam... ab auctoribus Heim bium peccasse cum S. Gotthardum eundem cum monasterio de Gotho putaverit.« A na str. 183 u noti: S. Gotthardus, Szent-Gotthard, Szent Gröth vel Gotho. Quibus nominibus nonnulli Vallem ho-

nestam, Quiqueeclesiensem vocatam esse opinantur. A kad je istakao tu zabunu i spomenuo razne autore, koji su te dvije opatije zamijenjivali, ispravlja još i Heimba tako što dokazuje, da je opatija sv. Gotharda utemeljena 1184. a ne 1183. kako on to navodi.

Da predemo sada na data, koja su u uskoj vezi s osnutkom opatije de Gotho.

U šematizmu klera nadbiskupije zagrebačke g. 1923. ima: Kutjevo (Gotho), oppidum privileg. in Comitatu (Zagrebiensi) Posegano. Eccles. ad B. M. V. Natam consecrata. Parochia haec iam ante annum 1511 extiterat. Olim Abbatia Cisterciensium sub titulo: B. M. V. de Gotho.

U Fejerovom Cod. Diplom. III. 2. p. 287. piše, da je opatija osnovana u doba ugarskog kralja Andrije II. i to g. 1232. U A. Miraeusu: Chron. cister. ordinis, p. 231. čitamo: »Eodem anno, — to bi bilo po njegovom g. 1233., — fundatae sunt duae Abbatiae in Hungaria, nimirum Vallis honesta et trium fontium«. Ali i on luči među ovom i onom sv. Gottharda i veli za tu potonju, da ne zna koje je godine utemeljena »nondum comperi«. I D. Fuchshoffer, kada nabraja u Monaster. Regni Hungariae tamo osnovane opatije, ma da pogrešno pod opatijom de Gotho in comitatu posegano misli opatiju sc. Gotthartsku ipak je luči od Vallis honesta, pa kaže za ovu potonju, da je osnovana god. 1232., a na p. 118. istog spisa (taj je izdan ponovljen i povećan u redakciji Maurusa Czinara 1860. u Pešti [Tom. 11.] pozivlje se na Petra Pazmana, koji ističe također kao godinu osnutka opatije Vallih honesta g. 1232. i kaže, da su je naselili redovnici cistercite iz samostana de Bocconio, linije klervojske.

U spisu: F. Winter: Die Cistercienser des nördl. Deutschlands (Gotha 1871. III. Teil) čitamo:

»Godine 1232. osnovan je samostan Ehrental (Vallis honesta) kraj Požege, (bei Posega) biskupije pečujске. Redovnici su došli iz samostana Zircz u bakonjskoj šumi. Još nam je to poznato, da je Grgur IX. već g. 1234. naredio, da taj samostan dade dva brata lajka, koji će biti upravnici neke nanovo osnovane bolnice.« (Srav. Fuchshoffer Tom. II/118).

U arhivu samostana Heiligenkreuz: Cister. Chronik, g. 1900. p. 7. stoji — a to je sada posljedak mnogoga istraživanja tamošnje braće: Godine 1232. utemeljio je kralj Andrija II. die Posega Tisztesvölgyer Abtei (Vallis honesta de Posega) im Poseganer Komitat, in dem Gebiete der Dioecese Fünfkirchen (Pecz). Ihre ersten Bewohner kamen aus der Abtei Zircz. Man findet jene auch unter den Namen »Gothoer Abtei« (31. Magyar Országos levéltár. Dl.).

A to zapravo i nije nego ispravljen tekst, kojeg sam našao u Janausheku (Orig. Cisterc. Tom. I. Vindobonae 1877. p. 235.): »Vallis honesta, al. Honesta vallis de Posega (Posega, Posaga) in comitatu Posegano Slavoniae et dioecesi Quinqueeclesiensi floruit,

ab Andrea II. Hungarorum rege condita et a Bocconio (i. e. Zirzio) de linea Clara Vallis incolas nancta, qui e concordibus chronologiis et auctoribus eam a. 1232 occuparunt. Atque Abbatiae in pontificum bullis non infrequens fit mentio.« Na p. 182., iza kako je spomenuto nešto o Zirziumu in Bokan, dodaje: »Cuius filia Vallis honesta Quinqueecclesiensis erat, primus autem abbas Nicolaus fuisse traditur«, koji da se dosta trudio, da opatiju pridigne, ali u početku bez pravoga uspjeha, da opatija kasnije procvate na korist i crkve i države.

Od brojnih pisama papinskih, u kojima se spominje naša opatija, citiraju kroničari reda najčešće ono Grgura IX. (1227—1241) — pisac ga cistercitski, imenom Manricus, posve pogrešno pripisuje papi Inocentu III. (1216—1226). taj je papa vladao prije, nego je opatija utemeljena —: u kojem papa traži, da naša opatija pošalje dva brata conversos, (ti dodoše već kao odrasli u samostan, za razliku od oblata, koje su roditelji još kao djecu zavjetovali, da će ih dati u redovnike) za neki samostanski hospic, što ga osnovao nadbiskup kaločki, a koje je dano u Luteranu četvrtoga dana majskih ida (to je jednako 12. maja) pontifikata papinskog godine osme, dakle druge, treće godine iza kako je ta opatija osnovana.

U vezi s ovim, što sam dosada spomenuo, iznosim još iz Studien und Mitteilungen zur Geschichte des Benediktinerordens (1915. br. 15. odnosno 22.): Kutjevo, Gotho, privilegierte Stadt im Agramer Komitat Požežano. Maria Geburt. Einst Abtei der Cistercienser unter dem Titel: B. M. V. de Gotho.

2. A sada da spomenemo, kako je došlo do osnutka te naše opatije. Cistercite su došli u Ugarsku već poslije nekoliko godina iza-kako je taj red osnovan. Fejer (Cod. dipl. III. 2. p. 287.) veli, da su prvi cistercite došli u Ugarsku već za Bele I/II. (1131—1141) sina Almošovog. No red se pravo u Ugarskoj udomio istom za Bele II/III. (1172—1196.), koji je redu poklonio dvorac Zirzium (Zirz de Baccon ili Bochenau) kraj Vesprima za samostan. I u toj cistercitskoj opatiji ima naša abbatia Vallis honesta de Gotho svoga osnivača.

Da se cistercite naselili u Hrvatsku, a napose u Slavoniju, jedan je od uzroka tome uska veza, koja je u to doba bila među kraljevstvom hrvatskim i Ugarskom. Za Bele se najme II./III. našlo čitavo hrvat. kraljevstvo pod tim vladarom oslobodivši se prevlasti bizantinske, a to se dakako odrazilo i u unutrašnjem radu i životu naših krajeva, pa i u tome, što je Slavonija u to vrijeme bila sastavni dio pečujске biskupije, a u njoj se već davno udomili bili cistercite. Ali glavni razlog dolasku cistercita u naše krajeve valja tražiti u naglom širenju bogumilstva, koje se bilo uvuklo iz Bugarske u Bosnu, i tamo se pod zaštitom nekih banova — Kulin mu je ban bio osobiti zaštitnik — raširilo po cijeloj Bosni, a odanle opet prelazilo u Dalmaciju, Hrvatsku i Slavoniju, i to dakako najprije u krajeve, koji su graničili s Bosnom. Za vlade Andrije I./II. (1205.—1235.) bilo je dosta bogumila već u požeškome kraju, pa je, kako kaže Krčelić u svojoj Histor. Ecclesiae Zagrab.

taj kralj poklonio nadbiskupu kaločkome Bertoldu grad Požegu uz obvezu, da iz tih krajeva istrijebi krivovjerce: *speciliter pro haereticis de finibus penitus profligendis.*

Cistercite se brzo udomiše u požeškoj dolini i njihova je opatija doskora došla do velikog ugleda i do znatnih posjeda. Kukuljević ima u svojoj knjizi: *Borba Hrvatah s Mongoli i Tatari* (Zagreb 1863): »U XIII. vijeku podiže se dotaskom cistercita u požeški kraj do velikoga ugleda i bogatstva njihova opatija Vallis honesta.«

Iz J. Kemfove knjige: *Požega... i prilozi za povijest grada Požege i požeške županije*, dadu se barem donekle odrediti granice posjeda opatije: »U gornjem toku Orljave bio je tvrdi grad Orljavac, u istočnom i sjevernom dijelu doline imali su svoje posjede porodice Bekefy s mjestima Velikom i Caglinom, sjeverozapadno bio je grad i tvrđava Gradištyje, vlasnost Hercega de Balog, a između njih stajale opatija Vallis honesta.«

U Kukuljevićevim Regestima (Starine XXVI.) imamo još jedno mjesto, koje govori o posjedu cistercita, pa ga ovdje navodim makar se neda iz njega točno iskonstruirati slika posjeda naše opatije. Tamo najme čitamo, da je 21. novembra 1250. kralj Bela III./IV. (1235.—1270.) odredio, da se *praesentibus abbate et conventu de Kotho* (pogrešno u zaporci protumačeno Kutina), magistro Johanne *praeceptore de Posega et capitulo eiusdem...* uvedu u posjed darovanog im zemljišta Toma, Filip i Lovro de genere Rad, a dobiše ga za nagradu, što su bili od najranije mladosti vjerni kralju i nisu mu se ni u najtežim časovima iznevjerili i što su u doba tatarskih provala pomagali kraljevoj ženi. Ta se zemljišta nalazila u požeškoj županiji, pa se točno određuju granice njihovog novog posjeda, koji će sa tri strane graničiti s posjedom cistercita... *ab Aquilone* (sjeverno) *metatur cum terra Cruciferorum templi iuxta rivulum Posaga, eundo per campos tenet metas cum terra ecclesiae de Kothoa, ... vadit ad terram ecclesiae de Kothoa, quae venit de Neksche (Našice) ... super caput aquae Kerethukuta et est terra ecclesiae de Kothoa...*» Kao posjed opatije spominju se u ispravama pored drugoga okolišna sela Grabarje i Lakušnje.

No to povoljno materijalno stanje opatije nije dugo potrajalo. Poradi provala Tatara i borba, koje se odatle razviše te golemog pustošenja njihovog, ali i poradi oligarhijskog vladanja nekih mogućnika, koji se nisu žicali ni nasilja, ni zloporaba samo da se obogate i osile, — a to je dakako išlo na račun njihovih podložnika, pa i crkvenih redova i potrajalo je tamo sve do vremena Ludovika I. (1301.—1348.) — jako je osiromašio ne samo narod, nego osiromašile i crkveni redovi. U to su se doba cistercitski opat i njegovi zamjenici morali više baviti gospodarskim brigama i veću im pažnju posvećivati, nego duhovnim poslovima, pa je i broj svećenika-redovnika bio tada znatno spao, a na štetu njihovog vjerskog rada. Za ilustraciju slabog u to vrijeme materijalnog stanja opatije spominjem iz Stifts-Archiva u Heiligenkreuzu: »Opatu Seyfriedu cistercitske opatije Rein (kod Gratweina

blizu Graza) naloženo je, da obade neke cistercitske samostane. I tako je 1357. došao i u Požegu. Tamošnji opat (Vallis honestae), časni starac, bio je radiša i pobožan, i mnogo se brinuo za svjetovna dobra samostana, ali je zanemario duhovne poslove. Kad mu je to spotakao nadzornik, obeća uvesti potrebne poboljšice i da će u buduće držati dvanaest redovnika u samostanu.« Na kraju se kaže da je sveukupni dohodak toga samostana od 30. XI. 1356.—10. V. 1357. bio 36 maraka.« A i ovo, što sada, spominjem, dobro rasvjetljuje slabe prihode opatije u to doba.

Prema statutima najme cistercitskim (poblize o tome ima u Herderovu Kirchenlexikonu u ulomku o cistercitima) imadu ona četiri, da tako kažem, cistercitska prasamostana (Cistercium, Firmitas, Pontianum i Morimundus) neka veće prava i ugled, pa i vlast nad svima kasnije osnovanim opatijama, koja se pored drugoga prokazivala i u pravu nadziranja te ubiranja i određivanja podavanja sa strane podređenih kuća, a u svrhu podmirivanja troškova potrebnih glavnoj upravi. Te bi prinose ubirali posebni izaslanici generalnog kapitula, pa se iz prinosa, koje su u tu svrhu ubrali izaslanici od prečasnog opata Posega de Valle honesta, razabire, da je samostan u to doba (radi se o prinosu za g. 1357.) morao biti jako siromašan, jer taj prinos iznosi ukupno pet florinen. Samo zauspit spominjem, da nije u to doba bilo baš puno bolje ni u drugim samostanima, jer su n. pr. od opata Toplice (Topusko) ubrali svega osam florinen i trideset bečkih groša.

A čini se, da prihodi opatije nisu dosta dugo ni poslije bili veći, pače da su i spali, jer papa Pio II. (1458.1464.) kaže u pismu, što ga upravitelj od opata samostana B. D. M. de Pechvaradino (ta je opatija bila utemeljena 1202.) da sveukupni godišnji prihodi: fructus, reditus et proventus opatije de Gotho secundum communem aestimationem ne premašuju vrijednosti quadraginta Librarum Turonen. (Fessler: Geschichte der Ungarn). Ipak se to loše materijalno stanje opatije moralo doskora popraviti, jer se već za nekog franjevca Vita Hündlera spominje, da je g. 1467. imenovan od biskupa pečujškoga Nikole za upravitelja (Verweser): der reichlich dotierten Abtei Kutjevo im Thale bey Posega,« (J. Koller: Hist. episc. Quinq. IV.)

Opaska. Poradi boljega razumijevanja ovoga, što sam dosada spomenuo o opadanju prihoda opatije, spominjem nešto o novcu, koji je u to doba bio u prometu, i dakako vrijedio u glavnome i u našim krajevima, a pogotovo u trgovini s levantom.

Karlo Vel. uveo je bio za čitavu svoju državu jednu mjeru, jedne uteze i novac. Mjesto zlatne novčane vrijednosti, koja je bila još za vremena Merovinga uobičajena, uvodi on srebrnu. Od jedne funte ili libre srebra (367 g.) načini 20 srebrnih solida ili šilinga a od svakoga šilinga 12 denara. Pol funte srebra čini jednu marku ili grivnu.

Srebrna vrijednost, kako ju je uveo Karlo (vrijednost je srebra prema zlatu bila kao 1 : 11) vrijedi na zapadu sve do XIII vijeka. Kao

jedinica za izračunavanje novca, koji je bio raznolik i po težini i po imenu i po građi, uzimala se kölnska marka, koja je težila po funte ili 223.8 g. Marka je imala 12 šilinga, a jedan šiling 12 pfeniga. U 13. vijeku kuje se mjesto tankoga srebrnog novca (brakteata), deblji t. zv. groš. Budući da je na istoku bio u prometu samo zlatan novac, počеше Talijani u Firenzi i sami kovati zlatnike, koji se onda prozvaše firentini, florini, forinti. Poslije kuju zlatne novce i Mlečani, Ugri i na Rajni (Reinisch, odatle ranjčki) i drugdje. (Srkulj: Povijest srednjeg vijeka, p. 109 i 226). Iako su Hrvati priznali 1102 kralja ugarskoga i za svog kralja, te bi prema tomu imali i jednake novce onima, koji su bili u prometu u Ugarskoj, to su ipak naši hercezi, odnosno banovi kovali i svoje novce. Ti se obično zvali: moneta banalis. Najstarija je kovnica kod nas bila u Pakracu, poslije u Zagrebu, a neko su vrijeme bile kovnice i u Virovitici, Mitrovici i Požegi. Papini popisi prinosa, koji se morali davati, spominju: donarii computi posegani. To je novčano mjerilo bila slavonska marka ili tri ugarska dukata, odnosno 200 banovaca. Vrste novca bile su dinari, oboli, to su bili polovine dinara i bogatini, najsitniji naš novac. Novci su bili kovani samo od srebra pomiješana s bakrom. Dvjestina dinara čini jednu marku. Šišić: Hrvatska povijest Prvi dio).

3. U srednjem vijeku dijele se pripadnici hrvatskog naroda, a tako je u to doba bilo i drugdje u Evropi, na staleže. Prvi i najugledniji bio je stalež svećenički, koje poradi obrazovanosti svoje, koje i poradi uzvišene službe, što je vršio: svećenici su u ono doba jedini učitelji i uzgojitelji naroda, nosioci znanosti i umjetnosti naše, popovi glagoljaši najjači stupi narodne hrvatske svijesti. Ali još i više poštuju narod i njegovi pročelnici redovnike, jer gleda u njima odricanje i samoprijegor, jer vidi u njima ne samo učitelje i vode duhovnog života, nego i staratelje i za svoja vremenita dobra. Uvažujući zasluge redovnika grade im kraljevi i hercegi crkve i samostane, nadaruju ih zemljama i povlasticama, a narod im daje svakovrsne prinose bilo u novcu, bilo u naravi. Crkve su redovničke oproštene od državnih poreza; kad kmet stupi u redovnike postaje slobodan, plemenit čovjek. Pored služeće braće lajka imadu veći samostani i svoje predijaliste, koji upravljaju i gospodare na njihovim posjedima i daju samostanu određene daće.

Iako nije opat reda cistercitskoga uživao onakove prednosti i povlastice, kakve su imali priori templara, koji su imali i daleko jači utjecaj u političkom životu kraljevine, pa je n. pr. prior reda templarskoga Poncije de Cruce bio od g. 1214.—1219. i hrvatski ban i podržavao je i jaku vojsku od članova reda i plaćenika, to je ipak i ugled opata cistercitskih bio znatan. Tako se njima u prijepornim pitanjima povjeravale odluke, kojim se onda stranke bez prigovora podvrgavale. Kad su vladari izdavali povelje često se spominje, da su tom prilikom bili prisutni opati de Gotho. (Srv. Kukuljević: Borba Hrvatah... p. 92.: ...et praesentibus fidelibus nostris abbate de Kotho (Cotho), gdje se radilo o nekoj povelji, koju je g. 1258. izdao kralj Bela III./IV. (1235.—1270.). Kukuljević: Re-

gesta doc. saec. XIII. Starine XXVII. g. 1282.: Abbas totusque conventus ecclesiae B. V. de Valle honesta declarant... , a radilo se o nekim prijepornim posjedima u požeškom kraju. Pa i isti pape povjeravaju važne poslove tim opatima: Inocent VI. (1352.—1362.) ovlašćuje časnoga brata Biskupa bosanskoga i dragoga sina opata samostana de Valle honesta, da nekog Nikolu uvedu u posjed dane mu nadarbine; papa Urban VI. (1362—1370) određuje, da u nekim raspravama sudi u njegovo ime opat Vallis honestae de Posega.

4. Dok je biskupe i kanonike sve do XIV. stoljeća imenovao obično papa, da se pravo presentiranja prenese kasnije na vladare, stoje niža crkvena beneficija, pa i redovničke kuće već od svoga osnutka pod patronatskim pravom bilo vladara, bilo hercega, bilo drugih velmoža, koji ih nadijeliše nadarbinama, a samo za izabranog odnosno imenovanog se opata iskalo, da ga potvrdi papa. Patronatsko pravo nad opatijom Vallis honesta ima dugo godina o b i t e l j N i k o l e G o r j a n s k o g a , palatina ugarskog. Ta je obitelj došla iza smrti Ludovika I. (1348—1382) za vlade njegove udovice Jelisavete Kotromaničke do velikog ugleda i bogatstva i ma da je palatin Nikola za vlade malodobnog sina Karla II. anžuvinskog Ladislava (1386—1409), ubijen, osta i dalje rod Nikolin ugledan i moćan, pa je opatija i dalje pod njegovim patronatom. Zato je vrijeme opatija jako osiromašila i nijedan se član reda ne htjede primiti uprave njezine, pa je poradi toga udovica Nikolina jedva nekako nagovorila nekog franjevca Stjepana, da se primio pročelnništva i predložila ga papi, da ga imenuje za opata.

Papa Pio II. (1458.—1464) pristaje na to i javlja opatu B. M. V. de Pechvaradino, da samostan B. M. de Gotho, reda cistercitskoga, nema glavaru. Papa želi, da ta opatija, u kojoj je za predašnjih poglavara bilo dosta nereda, iznova procvate, pa radi toga određuje, da spomenuti opat tamo postavi za poglavara predloženog papi franjevca Stjepana, ali da prije toga taj Stjepan položi prisegu vjernosti apostolskoj stolici i da u buduće nosi onakovo odijelo, kakvo je određeno za redovnike cistercitske. (Fessler: Geschichte der Ungarn).

No Stjepan nije dugo upravljao tom opatijom, pa se već god. 1467. spominje kao upravitelj (gubernatore) neki Vitus Hündler. (J. Koller: Histor. episcop. quiqueeclesi IV). I Hündler je bio franjevac (Ordinis F. F. B. M. Dei genitricis de monte Carmelo, Dei et Apos. Sedis episc. dodoniensis et gubernator monasterii honesta Vallis de Gotho)... Prema Fessleru bio je on puka sirotinja i nakon dugog moljakanja smilovao se na nj biskup pečujski Nikola i povjerio mu upravu spomenute opatije: *Unterdessen hatte sich Bischof Nicolaus seiner erbarmet und ihn als Verweser der reichlich dotierten Abtei Kutjevo im Thale bei Posega bestellt. Ne zna se, kako je dugo upravljao, ali po svemu sudeći nije bio baš najzgodniji, jer mu se Junus, biskup panonski, grozi, da će ga maknuti, pa mu je na kraju i oduzeo dohotke.*

Patronatsko pravo nad opatijom de Gotho osta u obitelji Gorganski do g. 1481., kad ta porodica izumrije. Sad je prešlo to pravo na Lovro Iločkoga, sina Nikole Iločkoga, koji je bio bosanski kralj, hrvatsko-slavonski ban, pa i prior vranski. I u toj obitelji ne osta patronatsko pravo dugo, jer Lovro doskora umrije, a s njime nesta i negda glasovite porodice de Wylk, i patronat nad opatijom de Gotho posta i opet vakantan. Pravo imenovanja opata vrši potom kroz nekih tridesetak godina sama apostolska stolica. Tako je papa Aleksander VI. (1492—1503) imenovao za opata nekog Ivana-Ivanova, klerika naloživši svojim pismom od 26. IX. 1493. pročelniku crkve B. M. de Marot, da ga uvede u posjed nadarbine. Iza njega je došao za opata neki Ivan Bettgrigh, klerik pečujске biskupije, koga je za opata imenovao papa Julije II. (1503—1515) uz uvjet, da nosi habit reda cistercitskoga i da u roku od dvije godine postane cistercita. (Koller: *Histor. episc. quiqueeccl. Tomus V.*)

Patronatsko je pravo nad opatijom de Gotho još jednom uskrnulo. Bilo je to u doba borba o prijestolje, koje se vodile među Ivanom Zapoljskim, vojvodom Erdeljskim i Hapsburgovcem Ferdinandom I. (1527—1564). U vrijeme najme, kad je Slavonija bila pristala uz Ivana, a u svrhu, da si osigura i steče tamo prijatelje, daje Ferdinand ovo pismo: »*Donationem et translationem iuris patronatus regii... de et super colatione Abbatiae de Gotho ordinis sancti Benedicti (Cistercite dolaze i inače u ispravama često pod starim imenom benediktinaca) eidem Ladislao More... ratam, gratam et acceptam habemus, eidemque et haeredibus suis concedimus, ut... dictam Abbatiam... personis idoneis probatae vitae et ordinem praedictum sancti Benedicti professis... donare ac praelato, cuius interest, electos abbates praesentare possint ac valeant, ita tamen, ne quid de iurisdictione aut bonis temporalibus monasterii et Abbatiae praedictae quovis modo alienare aut sibi ipsis usurpare audeat.*« (Feher: *Croat. ac Slav cum Hungaria nexus et rel.*) Taj Ladislav More, na koga je kralj tim spisom prenio i darovao mu patronatsko pravo, koje se brojilo među prava vladareva, bio je kraljev savjetnik i imao je svoj posjed u požeškoj županiji, a bio je i vlasnik grada Požege. Tu se spominju i inače zakonom crkvenim predviđene klausule: da ne smije opatiju oštetiti ni u njenim jurisdikcionalnim pravima, niti si što prisvojiti ili otuditi od onoga, što je njezino.

Ali, čini se, da More nije imao prigode izvršivati svoje patronatsko pravo. Šver najme drži (Ogledalo Illiriuma), da su kutjevački cistercite već prigodom prvih turskih provala g. 1471. bili neki poubijani, dok se drugi razišli bez traga, a Šišić kaže, da je iza poraza Kazianerova kod Gorjana, kad su Turci utvrdili svoju vlast u današnjoj Slavoniji, (1537), ako ne već i poslije poraza kod Mohača (1526) nestalo opatije cistercitske, za koje se ne zna kada i kuda se iseliše. Uslijed barbarske najezde nestalo je i pismenih spomenika nekoć sjajne prošlosti opatije B. M. V. de Valle honesta.

Turci su držali Slavoniju preko stotinu i pedeset godina. U to je vrijeme porušena sva sila crkvi u tim krajevima, dok su druge, kao primjerice ona u Sesvetam požeškim, pretvorene u džamije. Ali, kako se u to doba, naročito prvih godina iza invazije, držalo, da će se moći brzo protjerati Turke iz okupiranih krajeva, mislilo se naravno i na obnovu opatije de Gotho, pa je kralj Ferdinand god. 1550. izdao u Požunu povelju, kojom prenosi patronatsko pravo nad tom opatijom na kćer Ladislava Morea. No cisterciti se ne vratiliše ni kasnije, pa tako nije ni do obnove te opatije ni došlo.

5. Već sam prije spomenuo, da ta naša opatija obično dolazi u starijim ispravama pod imenom Vallis honesta de Gotho. Namiće se samo po sebi pitanje: Otkuda ovo ime de Gotho? U najstarijim listinama, koje govore o toj opatiji, dolazi ime: Kotho ili Kothoa; kako smo vidjeli, veli se u listini, kojom se određuju granice darovanom zemljištu obitelji Rad iz g. 1250.: »tenet metas ... de Kothoa ... vadit ad terram ... de Kothoa, et est terra de Kothoa. Istom kasnije dolazi de Gotho, de Gotto, Cuttijevo, Guttjevo.

Riječ Kotho, Gotho, Cotto i u drugim varijantama pisanja, nastala je bez sumnje od riječi K u t sa nastavcima bilo eva, bilo jeva, bilo ijeva. U jedanaestom stoljeću nestalo je kod nas nazala, pa se u jednom dijelu naroda, i to kod Slovenaca i kajkavaca (a kutjevački kraj spada u kajkavsko područje, koje je sezalo sve tamo do Osijeka) nazal on izgovarao kao o, dočim se je u štokavaca izgovarao kao u; Slovenci imadu i danas mjesto našega kut-kot. Tako je od kont došlo ovo kot. A one varijante, koje sam spomenuo, nisu drugo nego različiti načini pisanja i izgovaranja, bolje da kažem, zamjenjivanja zvučnih i bezzvučnih, mekih i tvrdih grlenih glasova, kako se to u raznim ispravama tamo od XIII. stoljeća gleda u nebrojenim primjerima. Izraz Kotho, Kothoa, Gotho itd. nije ništa drugo nego mađarizirani način pisanja naših imena. U doba, kad je osnovana naša opatija bio je jak utjecaj doseljene mađarske aristokracije u Slavoniju; u to su doba tri naše županije: požeška, vukovarska i srijemska došle pod vlast palatina i bile su u administrativnoj vezi s Ugarskom, pa se to odrazivalo i u pisanju isprava, koje su izdavane u to doba. Kotho nije ništa drugo nego mađarski oblik riječi Kutevo, Kutjevo, Kutijevo i sličnih varijanata. Mađari su najme slavenske posjedovne zamjenice evo, ovo, jevo itd. ili jednostavno izostavljali, ili riječi pridodavali, izostavivši zamjenicu, a, ili dodavali var(castrum). Tako oni pišu mjesto Varšava—Varssô, mjesto Valpovo—Valpô, mjesto Košice—Kass ili Kassa, Munkačevo im je Munkač. Takova mađarizacija slavenskih imena dolazi u svim ispravama tamo od XIII. vijeka.

OSVRT.

Kako se iz spomenutoga razabire, postojala je opatija Vallis honesta de Gotho od g. 1232. do, prema Švearu 1471., a prema Šišću do 1526. odnosno 1537., da još kasnije živi barem neko vrijeme

u živoj uspomeni i nadi, da će biti obnovljena. U službenim ispravama dolazi joj zadnjiput spomen god. 1550. Ali se sjećanje na nju podržaje još i danas, jer i sada nosi još jedan odličniji svećenik — u novije doba je to redovno koji kanonik nadbiskupije zagrebačke — naslov Abbas de Gotho. Vijek opatije, kako se vidi, nije bio dug, jedva kojih 250—300 g. i ona je u to doba proživljavala raznolik, ponajviše težak udes.

Na kraju spominjem, da ima i jedna slika, za koju se drži, da potječe iz doba, dok su cistercite držali opatiju de Gotho. Historijat je slike donio Glasnik Presv. Srca Isusova god. 1902. i 1930. Tamo piše, da su tu sliku nabavili cistercite za svoju samostansku crkvu i da je bila glavni ukras velikog oltara. Kad su Turci počeli provaljivati u Slavoniju, sklonio je narod sliku u drvenu kapelicu Pohoda Marijina. Tu ostaje slika za cijelo vrijeme turskog gospodovanja.

Iz vremena turske najeзде ima legenda, da je neko obijesno Ture, kad je ugledalo sliku, povuklo mač i htjelo sliku sasjeći, ali da se u tom času srušilo zajedno s konjem, na kojem je jašilo, i palo mrtvo.

God. 1760. šalje tadanji biskup zagrebački Tauzy (1751—1769) svoga generalnog vikara Ivana Krst. Pažija u Kutjevo, da tu drvenu drvenu crkvu podigne na čast župne, ma da je u samom mjestu bila lijepa isusovačka crkva. Kad je onda župnik Mijo Maradin nabavio novi okvir za sliku, vidjela se na starome god. 1511. Okvir je onda obnovljen još i god. 1762. Danas se ta slika nalazi u župnoj crkvi kutjevačkoj, a u nekadašnjoj crkvi isusovačkoj, koju je nakon dokinuća reda 1773. kraljevska komora, kao upravitelj vjerezakonske zaklade, poklonila kutjevačkoj župi.

Sama slika po svojoj kompoziciji mnogo potsjeća na Raffaelovu Sikstovsku Madonu: Majka Marija drži u naručaju dijete Isusa, a sa strane su sv. Barbara i papa Siksto, a i na Coreggijeve radove, i mogla je nastati tek u doba renesanse. Onaj svetac tamo je sv. Antun padovanski, naslikan u običnoj maniri: mladolik franjevac, s knjigom u ruci, a na knjizi mu je dijete Isus raskriljenih ruku. Ona svetica bit će da je sv. Katarina ili sv. Barbara, možda i sv. Elizabeta, jer ima krunu na glavi, premda bi to mogla biti i kruna djevičanska, odnosno mučenička, a palma joj je znak izvojevane pobjede nad protivnicima spasa. Ako je to zbilja slika B. D. M. de Gotho, onda bi stara slika iz vremena cistercita došla bila do nas ovako restaurirana iz doba, kad su poslije cistercita preuzeli upravu i duhovnu pastvu u onim krajevima franjevci.

Meni se ipak čini daleko vjerojatnijim, da je stara slika B. D. M. de Gotho bila ona, koja se dugi niz godina čuvala u kutjevačkom vlastelinskom dvoru i koja je izgorila prigodom pljačke i paleža g. 1918., kad je izgorio vlastelinski dvor i sav namještaj, koji je bio u njemu. Tu je bila na koži naslikana Majka Božja s djetetom Isusom u naručaju, ali je slika bila od starosti i nepogoda tako pocrnjela, da se jedva temeljne crte na njoj raspoznavale.